

Mirant plegats

Guia d'estimulació visual de 0 a 3 anys

Intervenció en Atenció Primerenca

Intervenció en Atenció Primerenca
Guies per a famílies de nens amb discapacitat visual

Mirant plegats: guia d'estimulació visual de 0 a 3 anys

Primera edició: juny de 2021

© **D'aquesta edició:**

Organización Nacional de Ciegos Españoles (ONCE)
Direcció General de l'ONCE. Direcció d'Educació, Ocupació i Braille
Calle del Prado, 24; 28014 Madrid (Espanya)

Edita:

Direcció d'Educació, Ocupació i Braille. Direcció General de l'ONCE

Col·laboradors d'aquesta guia (Servei d'Atenció Primerenca del CRE de l'ONCE a Barcelona):

Margarita Albertí Boada – Mestra.
Josefina López Sendros – Mestra.
Pepi Marqués Bru – Mestra.
Laura Nadal Fiol – Mestra.

Coordinadora d'aquesta guia: Montse Morral Subirá, mestra.

Col·laboradors de la col·lecció:

Pilar Carballo Lado – Pedagoga del CRE de l'ONCE a Pontevedra.
María Dolores García Payá – Mestra del CRE de l'ONCE a Alacant.
Francisco López Montellano – Mestre del CRE de l'ONCE a Madrid.
Montse Morral Subirá – Mestra del CRE de l'ONCE a Barcelona.
Coral del Pilar Regidor Poyatos – Mestra del CRE de l'ONCE a Sevilla.

Coordinadora de la col·lecció: M.ª Ángeles Lafuente de Frutos, tècnica del Departament d'Atenció Educativa de la Direcció d'Educació, Ocupació i Braille de l'ONCE.

Il·lustracions de Mariona Coma Segalés.

Disseny i maquetació: Francisco Javier Martínez Calvo.

Reconeixement- NoComercial- SenseObraDerivada · CC BY-NC-ND

Aquesta llicència Creative Commons us permet descarregar la guia i imprimir-la per al vostre ús personal, així com compartir-la amb altres persones, sempre que se'n reconegui l'autoria. No es permet canviar-ne de cap manera el contingut ni utilitzar-lo comercialment.

El material d'estimulació proposat en aquestes guies ha estat seleccionat amb una finalitat terapèutica. Ateses les característiques de la població a la qual va dirigit, per garantir la seguretat i prevenir accidents, cal utilitzar-lo únicament sota la vigilància i supervisió d'un adult.

L'ONCE ha adquirit un compromís ferm en la defensa i l'aplicació efectiva del principi d'igualtat entre dones i homes i entén que ha de vetllar perquè en la comunicació interna i externa de l'Organització s'utilitzi un llenguatge no sexista. Per a això, intenta recórrer a tècniques de redacció que permetin fer referència a les persones sense especificar-ne el sexe. Tanmateix, en els documents normatius de vegades cal utilitzar termes genèrics, especialment en els plurals, per garantir claredat, rigor i facilitat de lectura, sense que això impliqui ignorància quant a la necessària diferenciació de gènere, ni un menor compromís de la Institució amb les polítiques d'igualtat i contra la discriminació per raó de sexe.

Índex

Presentació de les Guies per a famílies de nens amb discapacitat visual	4
Les guies	4
Què senten els pares en tenir un fill amb discapacitat visual?	5
Què significa no veure-hi bé?	5
Què m'ajuda a veure-hi millor?.....	5
Qui ens pot ajudar?	5
Del naixement als 6 mesos	6
Dels 6 als 12 mesos	6
Dels 12 als 18 mesos	8
Dels 18 als 24 mesos	9
Dels 24 als 36 mesos	10

Presentació de les *Guies per a famílies de nens amb discapacitat visual*

Després de l'anàlisi i valoració fetes als cursos passats sobre la situació actual de la intervenció educativa de l'ONCE, a través dels seus cinc Centres de Recursos Educatius (en endavant, CRE) i els Equips Específics d'Atenció Educativa a la Discapacitat Visual, es van crear diverses comissions o grups de treball. La comissió encarregada de l'Atenció Primerenca està formada pels cinc enllaços del Grup Dinamitzador de l'Atenció Primerenca de l'ONCE (Grup DATO) als CRE de l'ONCE i la coordinació d'aquest grup des de la Direcció General d'aquesta Entitat.

Un dels objectius que es va plantejar des d'aquesta comissió va ser elaborar una sèrie de documents, a manera de guies dirigides a les famílies, per acompanyar la intervenció dels professionals amb els nens atesos en els serveis d'atenció primerenca i de suport a l'educació infantil. Per a això, hi han col·laborat els seminaris per a l'Atenció Primerenca en cadascun dels CRE.

L'objectiu és contribuir a la intervenció en atenció primerenca dels nens amb discapacitat visual, el suport directe a aquesta població i les seves famílies i com a recurs educatiu per als seminaris d'atenció primerenca als CRE, per impulsar el treball en xarxa i la possibilitat de continuar compartint materials, documentació i informació, i així ser un recurs més de suport als professionals. Confiam que aquestes accions de difusió contribueixin a visibilitzar l'Atenció Primerenca, les necessitats dels professionals implicats, el tipus d'intervenció que cal dur a terme i els recursos necessaris per a això.

Les guies

Les guies que ara presentem van dirigides especialment a les famílies, si bé el contingut és també d'interès per als professionals. Són les següents:

- **Guia *Som-hi plegats per a un primer apropament de les famílies a l'atenció primerenca*.** Aquesta guia es dirigeix als pares de nens amb ceguesa o amb deficiència visual greu, amb l'afany d'oferir-los suport des del mateix instant en què sospiten o reben la notícia que el seu fill pateix una afectació visual.

Els professionals del servei d'Atenció Primerenca, situant-se al costat de les famílies, apliquen tot el seu esforç i experiència per aconseguir que se sentin capaços d'identificar i interpretar correctament els estats emocionals i les necessitats dels seus fills a través de les seves conductes i, així, afrontar la tasca vital que implica la criança, amb confiança i gaudint-ne.

- **Guia d'autonomia *Caminant plegats*.** Aquesta guia pretén orientar famílies i professionals en el desenvolupament d'hàbits en l'alimentació, la neteja personal, el vestit i l'organització, així com d'aspectes relacionats amb la mobilitat per afavorir l'autonomia en edats de 0 a 6 anys. «Els nens no tindran èxit gràcies al que hagi fet per ells, sinó gràcies al que els has ensenyat a fer per si mateixos» (Ann Landers).
- **Guia per a l'estimulació visual *Mirant plegats*.** Aquesta guia va dirigida a les famílies i professionals que interactuen amb nens que tenen un dèficit visual greu. Intenta aproximar, de manera senzilla i comprensible, els factors bàsics que hem de tenir en compte en l'evolució del nadó amb baixa visió a través de recursos, jocs i elements bàsics que són estimulants per a la resta visual del nen. Aquest treball és fruit de l'estudi, experiència i reflexió continuats dels professionals dels serveis d'Atenció Primerenca de l'ONCE.

Així mateix, l'objectiu és donar a conèixer els serveis que té l'ONCE per poder treballar i acompanyar les famílies en aquest recorregut, donant un suport individual per a cadascuna d'elles a través del coneixement, observació i treball directes amb el grup familiar i en particular amb el seu nadó.

Què senten els pares en tenir un fill amb discapacitat visual?

Pares, us noto tristos, desorientats, amb molts dubtes i preguntes, de vegades. Podeu sentir que no sabeu com tractar-me. Tinc discapacitat visual, però soc un/a nen/a amb les mateixes necessitats que els altres. Tot i que estigueu entristits: abraceu-me, mireu-me, parleu-me. A poc a poc, ens anirem coneixent millor i serà més fàcil. Us estimo molt!

Què significa no veure-hi bé?

Tot just us han comunicat que no hi veig bé, us sento parlar entre vosaltres i teniu molts dubtes. La visió que tinc és molt reduïda i pot ser que els primers mesos la utilitzi poc. Em costa molt esforç fixar la mirada, se m'esborra la teva cara, mare, perquè no puc enfocar bé ni puc seguir-te quan et mous ràpid i a distància. Per això, necessito la vostra ajuda.

Què m'ajuda a veure-hi millor?

Pares, he nascut amb unes preferències visuals que, si les teniu en compte quan em parleu o jugueu amb mi, faran que pugui veure-hi millor: el contrast, el moviment, la forma rodona i la distància curta m'ajudaran a percebre millor el que m'envolta.

Qui ens pot ajudar?

Heu de saber que hi ha persones i serveis, per tot el territori espanyol, que ens poden donar suport: són els Serveis d'Atenció Primerenca de l'ONCE.

Disposeu d'un professional al costat que us escoltarà i us acompanyarà, us facilitarà el camí per descobrir el món d'una manera diferent.

CRE de l'ONCE a Alacant	965 267 000
CRE de l'ONCE a Barcelona	932 381 111
CRE de l'ONCE a Madrid	913 535 600
CRE de l'ONCE a Pontevedra	986 856 200
CRE de l'ONCE a Sevilla	954 989 311

Del naixement als 6 mesos

Necessito mirar-te la cara, saber com ets... Apropa't molt, gesticula quan em parles, obre lentament la boca, treu la llengua, fes pets amb la boca... De vegades, pot fer-te la sensació que no et miro..., puc tenir problemes per enfocar..., he d'adaptar els ulls i el cap per poder veure-hi... Al principi, et miraré els cabells, el contorn de la cara o els llavis quan es mouen. Em canso de pressa, però tenir-te a prop i començar a veure el teu rostre em fa molt feliç.

Sentir la teva veu que s'acosta m'anticipa i m'alerta que vens a jugar amb mi. M'ensenyes una bola brillant que em crida l'atenció i, alhora, la puc **fixar** amb la mirada, tot i que només siguin uns segons. Si mous a prop meu unes robes contrastades, o de colors ben vius, m'ajudes a saber que els meus ulls poden veure-hi pels costats i, si les toco, sabré que són suaus. Que divertit!!!

Els contes desplegable, amb cercles, ratlles i figures rodones molt senzilles i contrastades, m'ajuden a **fixar** i a començar a fer els **seguiments visuals**. Si els col·loqueu en horitzontal, podré començar a moure els ulls com si mirés un conte, i si els poseu en vertical, ho intentaré fer de dalt a baix. Que difícil que és..., em canso, però amb la vostra ajuda ho aconseguiré!!!

Els objectes i/o joguines allargats de colors brillants, com ara cintes de colors, tubs, pals que no pesin, m'agraden molt; si me'ls acosteu, potser els puc agafar, me'ls puc posar a la boca i apropar-los molt als ulls.

Uauuuuuu, ho puc fer tot alhora: mirar, tocar, escoltar i provar; recordeu, pares, que aquests materials que m'ajuden a veure-hi millor no són joguines, així que m'haureu de vigilar quan estigui jugant-hi.

El meu cos cada cop està més fort, aguanto més el cap i començo a voler moure'm per terra; intento voltejar a un costat i a un altre i m'agrada començar a seure entre els vostres braços o amb suports. Moure'm em produeix plaer!!! Ajudeu-me a practicar: quan sigui a terra, poseu-me, a un costat i a l'altre, objectes molt atractius perquè jo els pugui veure bé, i així poder agafar-los. Si m'apropo una bola brillant i després la desplaceu per sobre dels meus ulls, m'ajudeu a enfortir el cap per poder mantenir-lo dret més temps.

Dels 6 als 12 mesos

Com m'agrada poder fer tot sol els canvis posturals! (De panxa enlaire, boca avall, assegut...). Aprenc a **reconèixer** els objectes des de diferents angles de visió. També vaig sent conscient de les distàncies, i cada cop organitzo millor els meus moviments per aconseguir arribar al meu objectiu. Quan ja comenci a reptar i, una mica més tard, a gatejar, podré apropar-me més de pressa als objectes i descobrir tot el que hi ha a casa, al parc, a casa dels avis... És el moment que vagis dient-me el nom de cada cosa per començar a **reconèixer-les**. Ajuda'm a fixar-me en els seus detalls mirant i tocant ordenadament. Acompanya'm a experimenta-hi; aniré adonant-me de les seves característiques

(color, forma, mida, temperatura, pes...) i de les diferències que hi ha entre elles. Aconseguir **discriminar** una cosa de l'altra m'ajudarà a saber el que vull, el que m'agrada, el que em fa por... A poc a poc sabré **identificar** les que són meves, les que puc fer servir i les que són perilloses per a mi.

Il·lustració 1. Família amb el seu nadó

Tot això no és tasca fàcil ni ràpida! Hauràs de repetir-m'ho diverses vegades, donar-me temps perquè freni el moviment, segueix, agafi l'objecte, me l'apropi als ulls i el pugui tocar. M'ajudaria que hi hagués pocs objectes a l'espai, així podria mantenir millor l'**atenció visual** en cadascun.

Al principi, cal tenir una mica de paciència amb mi, em costa una mica estar quiet: hi ha tantes coses noves que vull veure i tocar! I és tan súper poder-me moure!... Però no t'hi amoïnis, mes a mes, veuràs com millora la meva atenció. Només de localitzar amb els ulls l'objecte i agafar-lo, ja estic fent un treball molt important de **coordinació ull-mà**.

No tinguis por que pugui moure'm tot sol, anar d'un costat a l'altre, de la cuina al menjador o a l'habitació. És important que conegui el lloc de cada cosa, com és de lluny o a prop, el temps que necessito a arribar-hi, els llocs per on he de passar... Utilitzant la **memòria**, aniré **visualitzant** i recordant els objectes i el seu lloc; encara que no els vegi, sabré trobar-los.

Dia a dia, aprendré com demanar-te allò que vull o necessito, acompanyaré les meves primeres paraules assenyalant el que vull en cada moment, això et facilitarà molt la tasca! Però no m'ho donis tot, deixa que sigui jo qui ho agafi, necessito tenir èxit en les meves tasques per sentir-me segur i feliç.

Il·lustració 2. La mare jugant amb el fill

Dels 12 als 18 mesos

Ja soc una mica més gran. He començat a caminar o m'hi falta ben poquet. Em moc molt i dormo menys durant el dia. Això em permet descobrir el món que m'envolta. És fascinant!, tot és interessant! M'encanta estar amb vosaltres, pares, però començo a interessar-me pels altres. Quan surto al carrer, m'agrada **mirar amb atenció** la gent que passa i em saluda. Ensenya'm a imitar gestos (dir adeu, fer petons amb la mà...). Em diverteix que me'ls repeteixis fins a l'infinit. M'agrada tenir l'atenció posada en tot el que passa al meu voltant, vull **percebre tots i cadascun dels detalls**; les expressions del teu rostre em donen seguretat: en algunes situacions, em diuen com he d'actuar.

A casa puc jugar un estoneta tot sol. M'encanta obrir els calaixos i ficar-hi coses. Si em deixes ampolles o pots de plàstic i tapes, em divertiré intentant ficar-los dins; a poc a poc, aniré millorant la **coordinació ull-mà**. Puc fer petites torres amb objectes grans; si tu ho fas primer, és més divertit i puc copiar-te, ets el meu model. També m'agrada jugar amb objectes que s'acosten i s'allunyen de mi, puc **seguir-ne visualment** el recorregut i **enfocar els ulls** a diferents distàncies. Si vols, podem jugar a passar-nos la pilota o el cotxe, t'asseguro que no t'avorriràs!

Reconec algunes de les meves coses: el xumet, el biberó i, fins i tot, si m'ensenyas el bolquer, sabré que m'has de canviar. Si m'hi acosto, percebo millor els detalls, pots ajudar-me explicant-me en què he de fixar-me per **diferenciar** la meva cullera de la del meu germà. Si tens una estoneta, asseume a la teva falda i ensenya'm fotos de la família, explica'm i assenyala què hi veus tu, i deixa que m'hi acosti a comprovar-ho. Pots provar amb contes on surtin nens com jo, amb pocs dibuixos i grans.

Puc fer ja algunes coses tot sol. Deixa'm provar-ho, m'equivocaré i potser m'empipi, però així vaig aprenent, i tots dos sabem que soc capaç de moltes coses. Tingues paciència, sé que vaig a poc a poc, però no tinc pressa. Si em deixes, puc començar a menjar tot sol fent servir la cullera (m'embrutaré, ja ho saps), puc desar alguna joguina al seu calaix o portar-te alguna cosa que em demanis.

Aprenc a desplaçar-me per l'espai, a evitar els obstacles, a **coordinar la meva visió en moviment i la relació espacial que hi ha entre els objectes i jo** (a quina distància són, el temps que necessito per arribar-hi, si arribo al lloc però no puc agafar-los...).

Il·lustració 3. El pare jugant amb la pilota amb el fill

Dels 18 als 24 mesos

Cada dia em sento més segur en els meus desplaçaments. M'encanta caminar, moure'm per tota la casa o, fins i tot, pel carrer, on m'atreveixo a allunyar-me unes passes de vosaltres; però encara us necessito molt. Per exemple, cada cop que a terra hi hagi un canvi de color, de superfície o un graó, és important que m'indiqueu que he d'aturar-me i comprovar lliscant el peu si hi ha un desnivell o no, perquè pot ser que no **discrimini** bé i, si avanço, puf!, ensopegui. També, ensenyeu-me a pujar i baixar escales. Al principi, doneu-me la mà i, més endavant, mostreu-me com fer servir la barana. Aneu amb compte: cada cop em crida més l'atenció pujar i baixar del sofà, de la butaca o del vostre llit; per això, el millor és que em doneu estratègies per evitar que m'obri el cap.

Encara que ja puc estar algunes estones tot sol, la veritat, prefereixo ser al vostre costat. Aprofitem-ho! **Imitar**, descobrir el nom de les coses, com s'utilitzen, per a què serveixen, de quin material estan fetes... són algunes de les capacitats (**discriminar, reconèixer, identificar**) que aniré desenvolupant al llarg

d'aquests mesos. Per això, us proposo que aprofitem els moments de la neteja personal, quan em vestiu, prepareu l'àpat, netegeu la casa... per explicar-me i, sobretot, experimentar amb els estris reals. Serà divertit cuinar uns cigrons, agafar-los entre els dits: són petits, però m'esforçaré per veure'ls, perquè vosaltres sou al meu costat animant-me. Passejar-me amb un drap i una escombria, jugar amb carmanyoles, ampolles i capsas buides a treure'n i ficar-hi objectes; m'encanta manipular i exercitar la meva **coordinació ull-mà!**

També heu de parlar-me molt i molt bé, el meu llenguatge està en explosió i em diverteix repetir tot el que sento. Per això, no deixeu de cantar-me cançons i de llegir-me contes. M'encanta que m'assegueu a la vostra falda, sentir la vostra veu i que m'ensenyeu les pàgines del llibre amb dibuixos senzills, grans, contrastats i amb forts colors. També m'encanta mirar fotografies on vosaltres, els meus germans, avis i les meves coses en siguin els protagonistes. Fixeu-vos: aprenc a estar **atent**, a **mirar**, a escoltar, a **identificar** imatges, aprendre paraules noves i, el millor, a gaudir amb vosaltres!

Il·lustració 4. Llegim un conte

Dels 24 als 36 mesos

Ja camino i m'agrada poder agafar coses. Per això, posa les meves joguines favorites a l'altura dels meus ulls i a l'abast de les meves mans perquè així pugui veure-les i tingui curiositat, però deixa'm només dues o tres joguines perquè pugui triar amb **atenció** i tranquil·litat. Quan anem al carrer i a jugar al parc m'agrada que m'expliquis les coses que tinc a prop, i veig, molts dies, els arbres del meu carrer, la paperera on tiro el paper del caramel, el banc on sec a descansar, a què juguen els meus amics... M'agrada jugar amb ells; jo m'hi apropo una mica per veure'ls millor. Sento molta tranquil·litat quan sé què són les coses que m'envolten i qui són les persones que parlen amb mi, així les podré saludar un altre dia. Si trobo una vorada o ensopego amb alguna cosa, de

vegades m'espanto, però, quan tu m'ho expliques, vaig aprenent i recordant els llocs per on passem i em sento segur.

M'agrada molt imitar-te; avui cuinaré macarrons a la meva cuineta. I ja puc treure'm tot sol la roba i les sabates i desar-ho al seu lloc, perquè ser endreçat m'ajudarà a trobar sempre les meves coses. Ho faig poquet a poquet, perquè vull aprendre-ho bé. M'ho passo molt bé quan t'ajudo a desar les coses que hem comprat.

M'agrada molt fer construccions, cada cop són més complexes!!! Posar i treure els pots, muntar una torre... Joga amb mi i digue'm de quin color vols que faci la torre. Ajuda'm una mica a buscar aquell cub, assenyala'l amb el dit, porta'm la mà a prop d'on és... També m'agrada molt quan mirem les fotografies de la família i dels amics. Ensenya'm fotos ben contrastades i amb una sola persona, que se li vegi bé la cara; m'agrada **discriminar** i assenyalar els detalls dels seus cabells, les ulleres... M'encanta **buscar** els meus personatges i objectes favorits en els contes, a poc a poc i fixant-m'hi bé. M'encanta que me'ls expliquis tu. Tria els que tinguin poques imatges, senzilles i clares; si hi ha molts dibuixos, se'm barregen. Ja puc **identificar** alguna foto dels meus objectes i joguines preferits: la cullera, l'osset, el pitet...

M'agrada gargotejar, identificar i **imitar alguna forma** (un cercle, línies...); amb un retolador o un llapis molt fosc ho veuré millor. També els puzles en què pugui encaixar un cercle, un quadrat o altres formes senzilles. M'ho passo molt bé quan em demanes que emparelli dos objectes o fotos iguals. Ajuda'm a **discriminar si són iguals o diferents**. Així practicaré molt la **coordinació ull-mà**.

Il·lustració 5. Família cuinant

La vostra dedicació, ajuda i comprensió d'allò que necessito en cada moment m'anima a descobrir, conèixer i experimentar tot el que tinc al meu voltant. Vosaltres em doneu confiança i feu que em senti cada cop amb més seguretat per avançar, a poc a poc, en els meus nous reptes.

Intervenció en Atenció Primerenca

